

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Аліна Підлипська

**КОНЦЕПТУАЛЬНО-СМИСЛОВЕ ПОЛЕ
БАЛЕТНОЇ КРИТИКИ
В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ
1920–1930-Х РОКІВ**

Монографія

**Київ
Видавництво Ліра-К
2021**

УДК 792.82(477)"1920/1930"

ПЗ20

Рецензенти:

Афоніна Олена Сталівна, доктор мистецтвознавства, професор,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв;

Безугла Руслана Іванівна, доктор мистецтвознавства, доцент,
Інститут проблем сучасного мистецтва;

Ластовський Валерій Васильович, доктор історичних наук,
професор, Київський національний університет культури і мистецтв.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 8 від 05 лютого 2021 р.)*

Підлипська А.

ПЗ20 Концептуально-сміслові поле балетної критики в Радянській Україні 1920–1930-х років : монографія / А. Підлипська; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 382 с.

ISBN 978-617-520-184-8

У монографії концептуалізовано становлення балетної критики в Радянській Україні у 1920–1930-х рр., охарактеризовано художньо-естетичні погляди російських радянських критиків балету цього періоду, відтворено балетно-критичний поліфонізм в оцінці авангардних пошуків форми та змісту «радянської балетної вистави» 1920-х рр., з'ясовано основні аспекти балетно-критичної рефлексії на класичний танець в умовах пролеткультівських та авангардистських інтенцій в Радянській Україні 1920-х рр., охарактеризовано погляди критиків на авангардистських експериментуваннях в балетному театрі УСРР другої половини 1920-х рр., відтворено панораму естетичних підходів та балетно-критичної думки щодо становлення хореодрами в рамках концепту «соцреалістичне мистецтво», виявлено основні ознаки балетної критики другої половини 1930-х рр. як транслятора соцреалістичних принципів. Зазначено, що упродовж 1920–1930-х рр. балетна критика в Радянській Україні стала помітним явищем у художньо-критичному дискурсі, однак не було розроблено методологію об'єктивної фахової балетної критики та не сформовано власної школи.

Монографія призначена для науковців, аспірантів, студентів, всіх, хто цікавиться проблемами балетної критики.

© Підлипська А. М., 2021

ISBN 978-617-520-184-8

© Видавництво Ліра-К, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ГЛАВА 1. КРИТИКА БАЛЕТУ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1920–1930-Х РОКІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ	7
Історіографічна та джерельна оптика дослідження.....	7
Понятійно-методологічні та історико-теоретичні ракурси художньої, зокрема балетної, критики.....	24
ГЛАВА 2. ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ РОСІЙСЬКИХ РАДЯНСЬКИХ КРИТИКІВ БАЛЕТУ 1920–1930-Х РОКІВ	69
Балетно-критична діяльність А. Волинського та О. Черепніна – витоки школи радянської балетної критики.....	69
Зміни естетичних орієнтирів у балетній критиці кінця 1920 – початку 1930-х років (на прикладі балетно-критичних публікацій О. Гвоздева, А. Піотровського, І. Соллертинського).....	101
Балетно-критичний поліфонізм в оцінці авангардних пошуків форми та змісту балетної вистави в СРСР 1920-х років.....	127
ГЛАВА 3. БАЛЕТИ КЛАСИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА НОВІТНІ ВИСТАВИ КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ КРИТИКИ 1920-Х РОКІВ	140
Класичний танець як об’єкт естетико-ідеологічних та критичних рефлексій.....	140
Авангардна матриця балетної критики.....	170
Критика оригінальних балетів.....	198

ГЛАВА 4. ВПЛИВ СОЦРЕАЛІСТИЧНОГО МЕТОДУ НА БАЛЕТНУ КРИТИКУ	221
Балет на шляху до хореодрами: ідейно-естетичний та художньо-критичний аспекти.....	221
Насадження соцреалістичного канону в художній критиці середини – кінця 1930-х років.....	267
ПІСЛЯМОВА	316
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	321
ДОДАТКИ	345

ПЕРЕДМОВА

Літературна, театральна, музична, образотворча, хореографічна та ін. критика є необхідним чинником забезпечення функціонування мистецтва, виразником емоційних вражень та транслятором ідеологічних та естетичних детермінант мистецького розвитку на певному історичному етапі на тій чи іншій території (країні, її частині), культурно-просторовому локалі, значущим джерелом академічного мистецтвознавства та ін. Комплексний аналіз публікацій балетної тематики в періодичній пресі Української Соціалістичної Радянської республіки (УСРР у 1919–1937 рр., з 1937 р. – Українська Радянська Соціалістична республіка (УРСР)), що входила до складу СРСР (1922–1991), важливий для відтворення об'ємної панорами критичної балетної думки в історичній ретроспективі, об'єктивного осягнення художніх та естетико-ідеологічних чинників її поетики та риторики, сприятиме ліквідуванню прогалів в історії українського балетного театру.

Неупереджений аналіз балетної критики в Радянській Україні 1920-х – 1930-х рр. – періоду трансформацій соціокультурної сфери, особливо світоглядних і художніх традицій з огляду на їх важливість для формування концептуально-сміслового поля балетної критики, боротьби різних художньо-естетичних течій – дозволить поглибити та систематизувати відомості про балетно-критичну думку, виявити тенденції її розвитку у зазначеному хронологічному відтинку.

До балетно-критичних публікацій 1920-х – 1930-х рр. з метою відтворення історії українського балетного театру звертались корифеї українського балетознавства М. Загайкевич, Ю. Станішевський, В. Туркевич, Т. Швачко та ін., а також сучасні дослідники балету Є. Коваленко, Л. Козинко, А. Король, Н. Маркевич, Н. Семенова та ін., але балетна критика в їхніх дослідженнях не була розглянута в аспекті взаємозв'язків, зокрема взаємовпливів, з балетним мистецтвом. Я. Гордійчук у монографії «Становлення українського музичного театру і критика (Київ, 20–30-ті рр.)» (Київ, 1990), подаючи панораму

теоретичних дискусій щодо художньої критики, лише констатує необхідність приділити спеціальну увагу критиці балету, обмежуючись коротким оглядом декількох статей цієї тематики.

Тому наукова проблема полягає у відсутності комплексного аналізу концептуально-сміслового поля критики балету в Радянській Україні 1920-х – 1930-х рр. як самостійного явища, необхідності його відтворення та виявлення основних тенденцій балетно-критичної думки в УСРР зазначеного періоду, переосмисленні відомих критичних публікацій крізь призму сучасної методології, введенні до наукового обігу критичних статей, що досі залишались поза увагою балетознавців.

Важливо виявити основні стратегії критики балету в Радянській Україні 1920-х – 1930-х рр. Задля цього необхідно окреслити проблемні вектори історіографічної бази та охарактеризувати джерела дослідження; визначити методологічні засади та з'ясувати термінологічний апарат дослідження; охарактеризувати художньо-естетичні погляди російських радянських критиків балету 1920–1930-х рр.; відтворити балетно-критичний поліфонізм в оцінці авангардних пошуків форми та змісту «радянської балетної вистави» 1920-х рр.; з'ясувати основні аспекти балетно-критичної рефлексії на класичний танець в умовах пролеткультівських та авангардистських інтенцій в Радянській Україні 1920-х рр.; охарактеризувати погляди критиків на авангардистські експериментування в балетному театрі УСРР другої половини 1920-х рр.; висвітлити специфіку естетичних підходів та балетно-критичної думки щодо становлення хореодрами в рамках концепту «соцреалістичне мистецтво»; виявити основні ознаки балетної критики другої половини 1930-х рр. як транслятора соцреалістичних принципів.

Радянська критика, в тому числі і балетна, сформувалася як складник радянської ідейно-політичної системи. Ідеологія виконувала функції методології, а критика поставала як апологія ідеології й одночасно її дієвий інструмент. Отже, концептуально-сміслові поле балетної критики в Радянській Україні 1920–1930-х років є важливим предметом мистецтвознавчого розгляду.

ГЛАВА 1

КРИТИКА БАЛЕТУ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1920–1930-Х РОКІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

Історіографічна та джерельна оптика дослідження

Сфера критики хореографії досить рідко стає предметом осмисленням науковців. Фактично єдиною на сьогодні працюю, спеціально присвяченою критиці українського музичного театру, у тому числі і балетного, є дослідження Я. Гордійчук «Становлення українського музичного театру і критика (Київ, 20–30-ті рр.)»¹, але автор зробив лише короткий екскурс в історію київського балету крізь призму критичних статей. Зважаючи на рік виходу дослідження (1990), коли демократичні процеси в Україні лише набирали обертів, монографія хибує на ідеологічні штампи в дусі радянської історіографії на кшталт «критика переважно потрапила під вплив вульгарних поглядів на місце й роль цього виду мистецтва в українській радянській соціалістичній культурі»². Автор демонструє в оптиці газетних публікацій балетної тематики основні аспекти розвитку балетного театру України, зокрема, осучаснення репертуару, ставлення до класичної балетної спадщини, постановка перших балетів радянської тематики, пропагандистські теми в радянських балетах (наприклад, антирелігійна в балеті «Есмеральда», ідеї класової боротьби» в «Пані Каньовському»), опанування національної теми в балеті та ін. Я. Гордійчук дотримується думки, що критика в цілому ще не була достатньо підготовлена до належної оцінки нових перспективних явищ в балеті.

Безумовно, історичний нарис, присвячений балетній критиці зазначеного періоду, не відтворює всього спектру балетно-критичного дискурсу в Україні, але потенційно міг би розпочати

¹ Гордійчук Я. М. Становлення українського музичного театру і критика (Київ, 20–30-ті рр.). Київ : Музична Україна, 1990. 144 с.

² Там само, с. 100.

різні вектори досліджень української балетної критики. Однак до сьогодні цей напрям не був продовжений.

Серед українських науковців теоретичних проблем хореографічної критики торкався хореолог, театрознавець О. Чепалов, зокрема у праці «Мистецтву танцю – широкі наукові обрії» (2013)³.

Одним з фундаментальних досліджень в царині балетної критики можна вважати монографії О. Петрова, присвячені російській балетній критиці кінця XVIII – першої половини XIX ст.⁴ та другої половини XIX ст.⁵ Також вагомий внесок у розбудову дослідження балетно-критичного дискурсу зробила Н. Коршунова, дослідивши московську балетну критику початку XX ст.⁶ Серед наукових публікацій, що носять міждисциплінарний характер, праці О. Ільїної та Н. Белинської «Стилістична своєрідність балетної критики», «Міжсеmiotичний переклад в балетній критиці»⁷. Проблеми репрезентації балетної

³ Чепалов О. Мистецтву танцю – широкі наукові обрії. *Культура України*. 2013. Вип. 42. С. 62–70.

⁴ Петров О. Русская балетная критика конца XVIII – первой половины XIX века. Москва : Искусство, 1982. 319 с.

⁵ Петров О. Русская балетная критика второй половины XIX века. Петербург : монография. Екатеринбург : Сфера, 1995. 415 с.

⁶ Коршунова Н. Русская балетная критика 1910-х годов и творчество А. А. Горского: дис... ученой степени кандидата искусствоведения: 17.00.01 / Государственный институт искусствознания. Москва, 2010. 220 с. URL : <http://www.dissercat.com/content/russkaya-baletnaya-kritika-1910-kh-godov-i-tvorchestvo-aa-gorskogo#ixzz5L5Fhp9FU>; Коршунова Н. Мысль о танце. Критика и московский балет начала XX века. Москва : Реноме. 2019. 319 с.

⁷ Ильина О. В., Белинская Н. Э. Стилистическое своеобразие балетной критики. *Известия Уральского федерального университета*. Сер. 1, Проблемы образования, науки и культуры. 2013. № 2(113). С. 11–19; Ильина О. В., Белинская Н. Э. Межсеmiotический перевод в балетной критике. *Филология в XXI веке: методы, проблемы, идеи* : материалы III Всероссийской научной конференции / Пермский государственный национальный исследовательский университет. 2015. С. 64–68.

культури в радянській пресі 1930-х років розробляла О. Колганова⁸.

Фундаментальні праці провідних балетознавців України (Л. Долохова⁹, М. Загайкевич¹⁰, Ю. Станішевський¹¹ та ін.) базуються на художній критиці різних історичних періодів. Названі автори доклали чималих зусиль для розбудови художньо-критичного дискурсу України. Однак власне критика українського балету досі не стала предметом спеціального наукового дослідження.

Важливий аспект дослідження – становлення російської радянської школи балетної критики та її вплив на український балетно-критичний дискурс. Літературна, театральна, балетна критична діяльність А. Волинського в останні роки все активніше потрапляє до кола наукової рефлексії (К. Бабак¹², О. Государев¹³, В. Котельников¹⁴, П. Куприяновський¹⁵, І. Піменова¹⁶,

⁸ Колганова Е. С. (2020). Репрезентация балетной культуры в советской прессе 1930-х годов. *Век информации (сетевое издание)*. 2020. Т. 4, № 2(11). С. 31–40. URL: <https://age-info.com/2020/07/репрезентация-балетной-культуры-в-с/>

⁹ Долохова Л. В. Балетмейстер Вахтанг Иванович Вронский. Київ : Мистецтво, 1966. 50 с.

¹⁰ Загайкевич М. П. Драматургія балету. Київ : Наукова думка, 1978. 258 с.

¹¹ Станішевський Ю. Балетний театр України : 225 років історії. Київ : Музична Україна, 2003. 438 с.

¹² Бабак Е. Н. Философско-эстетические взгляды Акима Волинского. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. 2014. Т. 20. С. 464–469.

¹³ Государев А. А. Человек эпохи Возрождения (Аким Волинский как теоретик классического танца). *Вестник русской христианской гуманитарной академии*. 2007. Т. 8, вып. 1. С. 209–217.

¹⁴ Котельников В. А. Воинствующий идеалист Аким Волинский. *Русская литература*. 2006. № 1. С. 20–75. URL : https://www.literary.ru/literary.ru/show_archives.php?subaction=showfull&id=1204022521&archive

¹⁵ Куприяновский П. В. А. Волинский – критик (Литературно-эстетическая позиция в 90-е годы). *Творчество писателя и литературный процесс*. Иваново, 1978. С. 49–77.

¹⁶ Пименова И. И. Становление и развитие мировоззрения А. Л. Волинского (1880-е – начало 1900-х гг.) : дис... канд. исторических наук : спец. 07.00.02

О. Толстая¹⁷ та ін.). Однак виявлено ряд «білих плям» (наприклад, вплив екфразиса на балетно-теоретичну та критичну діяльність, проблеми тематизації балетної критики А. Волинського та ін.). Аналіз окремих публікацій О. Черепніна фігурує у дослідженнях Г. Добровольської¹⁸, Є. Суриць¹⁹, Н. Коршунової²⁰, Н. Шереметьєвської²¹ та ін., однак спеціальної уваги зміні концептуально-світоглядних орієнтирів критичної діяльності О. Черепніна приділено не було. Теоретичний та критичний доробок О. Гвоздева не втрачає актуальності і до сьогодні; серед досліджень, присвячених театрознавцю, досить умовно можна виокремити: комплексні оглядові праці (А. Деген²², І. Шнейдерман²³ та ін.), публікації, присвячені О. Гвоздеву як досліднику драматичного театру (В. Гудкова²⁴, В. Максимов²⁵,

«Отечественная история». Москва : Российский университет дружбы народов, 2013. 199 с.

¹⁷ Толстая Е. Д. Бедный рыцарь: интеллектуальное странствие Акима Вольнского. Москва : Мосты культуры, Гешарим, 2013. 632 с.

¹⁸ Добровольская Г. Михаил Фокин : Русский период. Санкт-Петербург : Гиперион, 2004. 294 с.

¹⁹ Суриц Е. Артист балета Михаил Михайлович Мордкин. Москва : КомКнига, 2006. 256 с.

²⁰ Коршунова Н. Из истории русской балетной критики. Московский критик и теоретик А. А. Черепнин. *Вестник Академии русского балета им. А. Я. Вагановой*. 2009. № 2(22). С. 243–251.

²¹ Шереметьевская Н. В. Танец на эстраде. Москва : Искусство, 1985. 416 с.

²² Деген А. Б. Гвоздев Алексей Александрович. *Балет* : энциклопедия. Гл. ред. Ю. Н. Григорович. Москва : Советская энциклопедия, 1981. С. 140.

²³ Шнейдерман И. И. Алексей Александрович Гвоздев. *Гвоздев А. А. Театральная критика*. Сост. и прим. Н. А. Таршис. Ленинград : Искусство, 1987. С. 3–17.

²⁴ Гудкова В. Театральная секция ГАХН. История идей и людей. 1921–1930. Москва : Новое литературное обозрение, 2019. 648 с.

²⁵ Максимов В. И. Гвоздевско-германовская театроведческая школа и задачи современной критики. *Временник Зубовского института*. 2019. № 2. С. 85–90.

С. Мокульский²⁶, М. Песочинский²⁷ та ін.); як балетознавцю (О. Соколов-Каминський²⁸). Однак не з'ясованими залишились основні аспекти критично-оцінної діяльності О. Гвоздева у сфері балетного театру, не виявлені зовнішні впливи на неї. Історіографічну базу дослідження критики І. Соллертинського складають розробки з проблем його балетознавчої спадщини (Т. Букіної²⁹, М. Друскіна³⁰, Л. Колеснікової³¹, К. Учителя³² та ін.).

На жаль, праці українських балетних критиків не піддані науковому осмисленню. Лише театральньо-критична діяльність І. Туркельтауба потрапляла до кола наукової рефлексії (Г. Веселовська³³, В. Собіянський³⁴ та ін.).

²⁶ Мокульский С. С. А. А. Гвоздев – историк зарубежного театра. *Мокульский С. С. О театре*. Сост. Н. Г. Литвиненко, вступит. ст. Л. А. Левбарг и Е. Л. Финкельштейн. Москва : Искусство, 1963. С. 382–396.

²⁷ Песочинский Н. О Ленинградской театроведческой школе. *Петербургский театральный журнал*. 2004. № 35. URL : <http://ptzh.theatre.ru/2004/35/113/>

²⁸ Соколов-Каминский А. А. А. А. Гвоздев и начало советского балетоведения. *Временник Zubovskogo института*. 2019. № 2. С. 91–98; Соколов-Каминский А. А. Азбука балетной критики. *Вестник Академии Русского балета имени А. Я. Вагановой*. 2003. № 12. С. 180–182; Соколов-Каминский А. А. Колыбель отечественного балетоведения. *Вестник Академии Русского балета им. А. Я. Вагановой*. 2020. № 1(66). С. 60–64.

²⁹ Букина Т. В. «Революция на пуантах» по И. И. Соллертинскому: «вульгарная» социология классического балета. *Вестник Академии Русского балета им. А. Я. Вагановой*. 2017. № 5(52). С. 65–76.

³⁰ Друскин М. С. И. И. Соллертинский о балете. *Соллертинский И. Статьи о балете*. Ленинград : Музыка, 1973. С. 7–13.

³¹ Колесникова Л. Н. И. И. Соллертинский и музыкальный театр конца 1920-х–1930-х гг. (Очерки по истории отечественного музыкального театра) : монография. Омск : Изд-во ОГУ, 2014. 96 с.

³² Учитель К. О неизвестной работе Ивана Соллертинского. *Opera musicologica*. 2013. № 2(16). С. 69–74.

³³ Веселовська Г. І. Український театральний авангард. Київ : Фенікс, 2010. 367 с.

³⁴ Собіянський В. Театральньо-критична діяльність Ісаака Туркельтауба в Україні 1920- х років. *Аркадія*. 2008. № 4. С. 23–27; Собіянський В. Митець у макрокосмі суспільства 1920-х років : Театральнокритична діяльність

Для відтворення авангардних тенденцій в культурі України та СРСР залучено праці Г. Веселовської³⁵, Т. Свєрбілової, Н. Малютіної, Л. Скорини³⁶, Х. Гюнтера³⁷, І. Карасик³⁸ та ін.

Художнє життя Радянського Союзу 1920–1930-і рр., чинники, що його визначали, стали предметом ґрунтовних наукових досліджень (Б. Гройс³⁹, І. Голомшток⁴⁰, Г. Гюнтер⁴¹, А. Морозов⁴², Г. Напрєєнко та О. Новоженової⁴³ та ін.). Однак у цих працях балетне мистецтво не було предметом спеціального розгляду, хоча більшість процесів, виявлених авторами у названі роки, проектувалися й у сферу балету. Переосмислення балетного

Ісаака Туркельтауба. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*. Київ, 2009. № 6. С. 414–421.

³⁵ Веселовська Г. І. Український театральний авангард. Київ : Фенікс, 2010. 392 с.; Веселовська Г. І. Театральний експресіонізм в Україні: генеза й витоки. *Сучасність*. 1997. № 3. С. 146–154; Веселовська Г. Метод як стиль, а стиль як метод: формальні пошуки в теорії та практиці соцреалістичної доби (1930–1950). *Український театр ХХ століття*. Київ : ЛДЛ, 2003. С. 245–291.

³⁶ Свєрбілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ століття. Черкаси, 2009. 598 с.

³⁷ Гюнтер Х. Художественный авангард и социалистический реализм. *Соцреалистический канон* : сборник статей под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко. Санкт-Петербург : Академический проект, 2000. С. 101–108.

³⁸ Карасик И. Н. Манифест в культуре русского авангарда. *Поэзия и живопись* : сб. трудов памяти Н. И. Харджиева. Москва : Языки русской культуры, 2000. С. 129–138.

³⁹ Гройс Б. Утопия и обмен (Стиль Сталин. О новом. Статьи). Москва : Знак, 1993. 374 с.

⁴⁰ Голомшток И. Тоталитарное искусство. Москва : Галарт, 1994. 296 с.

⁴¹ Gunther H. Die Verstaatlichung der Literatur. Entstehung und Funktionsweise des sozialistisch-realistischen Kanons in der sowjetischen Literatur der 30er Jahre. Stuttgart, 1984. 245 с.

⁴² Морозов А. И. Конец утопии: Из истории искусства в СССР 1930-х годов. Москва : Галарт, 1995. 224 с.

⁴³ Напрєєнко Г., Новоженова А. Эпизоды модернизма: от истоков до кризиса. Москва : Новое литературное обозрение, 2018. 192 с.

мистецтва СРСР 1920–1930-х рр. в контексті естетико-культурних, історико-політичних трансформацій, плюралізм підходів до трактування яких постійно розширюється, відбувається досить повільно. Хоча останнім часом з'явилися праці, що торкаються аспектів критичного дискурсу інтерпретації класичної балетної спадщини в СРСР у 1920-ті – першій половині 1930-х рр. (С. Волков⁴⁴, М. Гендова⁴⁵, Ю. Яковлева⁴⁶ тощо), спеціального дослідження, присвяченого цій проблемі не створено.

У науковій літературі останніх років осмислюється соціалістичний реалізм в різних аспектах: естетико-філософському (Л. Геллер⁴⁷, К. Кларк⁴⁸, Н. Ксьондзик⁴⁹, Л. Левчук⁵⁰, А. Стикалін⁵¹ та ін.), культурологічному

⁴⁴ Волков С. Большой театр. Культура и политика. Новая история. Москва : Издательство АСТ : редакция Елены Шубиной, 2018. 560 с.

⁴⁵ Гендова М. Ю. «Время, вперед!». К проблеме социокультурного контекста советских балетов 1930-х. *Вестник Академии Русского балета им. А. Я. Вагановой*. 2015. № 4(39). С. 122–134.

⁴⁶ Яковлева Ю. Создатели и зрители. Русские балеты эпохи шедевров. Москва : Новое литературное обозрение, 2017. 196 с.

⁴⁷ Геллер Л. Эстетические категории и их место в соцреализме ждановской эпохи. *Соцреалистический канон* : сборник статей под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко. Санкт-Петербург : Академический проект, 2000. С. 434–448. (С. 435).

⁴⁸ Кларк К. Марксистско-ленинская эстетика. *Соцреалистический канон* : сборник статей под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко. Санкт-Петербург : Академический проект, 2000. С. 352–361.

⁴⁹ Ксьондзик Н. «Естетична» теорія соціалістичного реалізму. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. Вип. 18. С. 109–115.

⁵⁰ Левчук Л. Т. «Нормативна естетика» Валентина Асмуса: «за» і «проти». *Гуманітарний часопис*. 2012. № 3. С. 5–14.

⁵¹ Стикалин А. С. Теория «высокого реализма» Д. Лукача в марксистской эстетической мысли 1930–40-х годов. *Знакомый незнакомцу: Социалистический реализм как историко-культурная проблема*. Москва : Институт славяноведения и балканистики РАН, 1995. С. 39–63.

(А. Святославский⁵², Д. Фунтова⁵³), мистецькому (в літературі – Х. Гюнтер⁵⁴, А. Хрусталева⁵⁵, музиці – Ф. Розинер⁵⁶, в балеті – З. Макарова⁵⁷ та ін.). Однак комплексного дослідження проблеми співвіднесення канону соцреалізму та балетної критики проведено не було.

Проблеми критично-оцінної діяльності у сфері хореографії, особливо в оцінці явищ сучасного танцювального мистецтва, яке на Заході активно розвивалось у ХХ ст., актуальні упродовж тривалого часу. До них, зокрема, зверталися Е. Денбі (E. Denby) «Танцювальна критика» (1948)⁵⁸, Д. Теодорес (D. Theodores) «Про критиків та критику танцю» (1979)⁵⁹, Дж. Ван Кемп (Julie van Camp) «Гуманітарна та танцювальна критика» (1986)⁶⁰,

⁵² Святославский А. В. Социалистический реализм: проблемы веры и интерпретации. *Культурологический журнал*. 2015. № 2(20). URL : <https://cyberleninka.ru/article/v/sotsialisticheskiy-realizm-problemy-very-i-interpretatsii>

⁵³ Фунтова Д. А. Соцреализм как культурный концепт: генезис и современная интерпретация. *Вестник культуры и искусств*. 2017. № 4(52). С. 122–126.

⁵⁴ Гюнтер Х. Советская литературная критика и формирование эстетики соцреализма: 1932–1940. *История русской литературной критики: советская и постсоветская эпохи*. Под ред. Е. Добренко, Г. Тиханова. Москва : Новое литературное обозрение, 2011. С. 248–280.

⁵⁵ Хрусталева А. В. Из истории становления термина «соцреалистический метод» в отечественном литературоведческом дискурсе. *Альманах современной науки и образования*. 2013. № 4(71). С. 197–199.

⁵⁶ Розинер Ф. Соцреализм в советской музыке. *Соцреалистический канон* : сборник статей под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко. Санкт-Петербург : Академический проект, 2000. С. 166–179.

⁵⁷ Макарова З. М. Балет Дмитра Шостаковича «Світлий струмок» у редакціях Федора Лопухова та Олексія Ратманського: хореографічні трансформації. *Вісник НАКККіМ*. 2018. № 3. С. 406–410.

⁵⁸ Denby E. Dance Criticism. *The Kenyon Review*. 1948. № 10(1). P. 82–88. URL : <http://www.jstor.org/stable/4332916>

⁵⁹ Theodores D. On Critics and Criticism of Dance. 1979. URL : <http://sarma.be/docs/707>

⁶⁰ Camp J. V. The Humanities and Dance Criticism. *Federation Review*. 1986. Vol. 9, № 1. P. 14–17. URL : <https://web.csulb.edu/~jvancamp/article5.html>

С. Діанна (S. Dianne) «Естетика та критика танцю. Аналіз хореографічного процесу та продукту» (1987)⁶¹, С. Шелтон (S. Shelton) «Визначення танцювальної критики» (1987)⁶², К. Лайдон (K. Lydon) «Визнання танцювального критика» (2011)⁶³, К. Шваб (K. Schwab) «Чи вмерла танцювальна критика?» (2015)⁶⁴, Е. Бранніган (E. Brannigan) «Що трапилося з танцювальною критикою?» (2019)⁶⁵ та ін. Всі дослідники єдині у думці про важливу культуротворчу роль танцювальної, зокрема, балетної критики, недостатність уваги до цього різновиду художньо-критичної думки на різних етапах розвитку хореографічного мистецтва упродовж ХХ – початку ХХІ ст., піднімають проблеми професійного рівня обізнаності в танцювальному та споріднених мистецтвах.

Наприклад, у 1979 р. на сьомій конференції «Танці у Канаді», що відбулася в Торонто (Канада) в Університеті Ватерлоо, піднімалися питання професійності та перспектив танцювальної критики. Д. Теодорес висловлювала занепокоєння щодо професійної обізнаності критиків, стверджуючи: «Попри те, що є критики, які можуть написати прекрасну поетичну літературу про танець, без глибокого розуміння сутності танцю та хореографічного ремесла такі тексти не відображають

⁶¹ Dianne S. Howe Editor. Dance Aesthetics and Criticism. Analysis of the Choreographic Process and Product. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. 1987. Vol. 58, Issue 3. P. 59. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07303084.1987.10609544?journalCode=ujrd20>

⁶² Shelton S. A Definition of Dance Criticism. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. 1987. № 58(3). P. 60–61.

⁶³ Lydon K. Confessions of a Dance Critic. 2011. 16 November. URL : <https://www.pointemagazine.com/issuesdecember-2011january-2012confessions-dancecritic-2412810982.html>

⁶⁴ Schwab K. Is Dance Criticism Dead? 2015. 24 August. URL : <https://www.dancemagazine.com/is-dance-criticism-dead-2306972115.html>

⁶⁵ Brannigan E. “Whatever Happened to Dance Criticism?” *The Routledge Companion to Dance Studies*. Ed. Helen Thomas and Stacey Prickett. 2019. https://www.academia.edu/40919004/Whatever_Happened_to_Dance_Criticism